

opvatting verstaan we het, als *Freud* de beteekenis van een droom niet uitgeput ziet in haar onmiddellijken verschijningsvorm, dat ook hij aanvankelijk de mogelijkheid openlaat, dat de dingen met een heel stuk reiken in de wereld van het ontoegankelijke. Hij voegt eraan toe, dat iedere droom minstens één plaats heeft, waar hij ondoorgrondelijk is. Dit is geen uitvlucht, maar het diepere inzicht van *Freud*, dat alle rationalistische duidingen niet het laatste geheim onthullen. De omstandigheid, dat zoowel het symboolbegrip uit de physica als dat uit de mythologie ons diende, om de beteekenis van het symptoom in de pathopsychologie te verstaan, wijst erop, dat de groote massa symbolen, waarmee wij in het verstaan van den zieken mensch te doen hebben noch vanuit de ééne noch uitsluitend vanuit de andere attitude kan worden begrepen. Ze liggen in het midden, ze zijn tegelijk signaal en zinnebeeld. Ze zijn daarbij in voortdurende beweging, nu eens meer gefixeerd, dan weer meer uitbeelding, ze kunnen gestadig hun aanzien veranderen. Maar toch nooit zóó, dat in een symptomencomplex ons alleen een aanwijzing wordt gegeven voor een letsel, altijd wordt in een ziekte-toestand ons nog iets meer geopenbaard, draagt het symptoom een symbolisch karakter. De psychopathologie verschaft ons niet alleen gegevens omtrent het psychische, maar daarin is verwerkt een inzicht in de verhouding van de verschijning tot het wezen. Het symbool draagt in zich een bepaalde betrekking van het kennen tot het zijn, gelijk de natuurwetenschappen niet alleen de structuur van de werkelijkheid der natuur pogen te bepalen, maar daarin reeds geleid worden door een bepaald begrip omtrent de verhouding tusschen kennen en zijn.

Zoo ook ligt in het symbool een eigen opvatting omtrent deze relatie besloten. Of feitelijk moet ik het anders uitdrukken. Deze betrekking van het kennen tot het zijn is in het symbool geen probleem. Het symbolisme is omtrent het zijn niet in onzekerheid, ze schouwt het wezen. Deze houding van den onderzoekenden geest, dit begrip omtrent de relatie: kennen — zijn is bezig de gangbare natuurwetenschappelijke opvatting in de psychologie te verdringen.